

Jenny van der Toorn-Schutte

Schept een gerechtsdienaar het eten op? *Begeleiding van allochtone leerlingen*

In Moer 1990/3 beschreef Jenny van der Toorn-Schutte het extra taalonderwijs voor allochtone brugklasleerlingen aan het Christelijk Lyceum in Apeldoorn, waar ze het onderwijs aan allochtone leerlingen coördineert. Hieronder beschrijft zij de organisatie van de begeleiding van anderstalige leerlingen in de hogere leerjaren. Ook komen problemen die de vaklessen oproepen en de sociaal-pedagogische component aan de orde.

Een goed voorbeeld van een begrip geen inhoud kunnen geven kwam ik enige tijd geleden tegen. In een derde klas HAVO was als huiswerk een tekstverklaringsoefening opgegeven. Deze oefening had als titel 'De Elfstedentocht'. In de tekst kwam verschillende keren het woord tocht of toer voor, maar nergens stond dat het een schaatstocht betrof. De docent was niet op het idee gekomen om de allochtone leerlingen er iets over te vertellen. Ze hadden er dan ook niet veel van begrepen. In de begeleidingsles kwam dit aan het licht en kon ik nog hulp bieden.

Organisatie van de begeleiding

In mijn vorige artikel stelde ik als een van de voorwaarden voor het slagen van de schoolloopbaan van allochtone leerlingen een intensieve begeleiding. In principe komen alle allochtone leerlingen voor deze begeleiding in aanmerking. Deze leerlingen komen vrijwel dagelijks allerlei problemen tegen. Die kunnen liggen op het gebied van de taal, maar heel vaak hebben de moeilijkheden met cultuurverschil te

maken en met de inhoud die sommige begrippen voor deze leerlingen hebben. Andere begrippen kunnen ze juist weer geen lading geven, zoals in het voorbeeld van de 'Elfstedentocht'.

COÖRDINATOR De coördinator anderstaligen is in de begeleiding de centrale figuur. Voor een goede opzet is het noodzakelijk dat één persoon verantwoordelijk is. Als we weten om hoeveel leerlingen het gaat, kijken we welke leerlingen nieuw zijn en wie er al langer op school zitten. Nieuwe leerlingen in de brugklas testen we op hun taalvaardigheid; met leerlingen die in hogere klassen instromen houden we alleen een intakegesprek. Deze leerlingen komen meestal van een MAVO, waar wij een goede samenwerking mee hebben en waar een MAVO/HAVO-brugklas is. Zij stromen door naar onze tweede klas HAVO. Allochtone leerlingen die een MAVO-diploma behaald hebben en die toegelaten worden tot een vierde klas HAVO, hebben over het algemeen een redelijke taalvaardigheid. Hun problemen liggen meer op specifieke terreinen zoals poëzieanalyse en de meerkeuzetoetsen bij tekstverklaringen.

De coördinator anderstaligen maakt in samenwerking met de officiële roostermakers een begeleidingsrooster voor de anderstalige leerlingen. Voor leerlingen die doorgestroomd zijn vanuit de schakelklas (zie *Moer 1990/3*, p. 94-99) is drie uur per week extra begeleiding eigenlijk noodzakelijk. Die zijn helaas niet altijd beschikbaar. We zijn voor het aantal begeleidingsuren afhankelijk van het ministerie, dat elk jaar wel weer een verrassing in petto heeft wat de faciliteiten betreft.

De doorgestroomde leerlingen plaatsen we zoveel mogelijk in één klas, zodat het opstellen van een begeleidingsrooster geen al te grote problemen geeft. Bovendien hebben wij voor alle leerlingen een algemeen begeleidingsuur op een vaste tijd. Dit uur gebruiken we ook voor extra NT2-lessen. De leerlingen in de bovenbouw die een vakkenpakket hebben, plaatsen we zoveel mogelijk in hetzelfde cluster en binnen dat cluster wordt een begeleidingsuur ingeroosterd. En als het echt nodig is gebruiken we uren waarop de Nederlandstalige leerlingen tekenen of gymnastiek hebben.

LEERLINGEN Het aantal leerlingen dat van deze begeleiding profiteert ligt meestal tussen

de dertig en vijfendertig. Zij zijn over alle klassen verdeeld. Dit jaar zijn er zeven leerlingen uit de schakelklas doorgestroomd naar de HAVO: één naar de brugklas, drie naar de tweede klas HAVO en drie naar de derde klas HAVO (met een vakkenpakket). In de vwo-afdeling zijn de buitenlanders vertegenwoordigd in de derde en vijfde klas, respectievelijk met twee en drie leerlingen. De rest zit verdeeld over alle HAVO-klassen; in totaal zijn er dit jaar tweeëndertig anderstaligen op een schoolbevolking van ongeveer negenhonderdvijftig. Juist doordat het aantal niet zo groot is kan er relatief veel aandacht aan deze leerlingen besteed worden. In de afgelopen drie jaar hebben vijftien leerlingen een diploma behaald, waarvan er nu vijf aan een universiteit studeren (twee Turkse leerlingen, twee Vietnamese en een Chinese).

DOCENTEN De docenten die de tweetalige leerlingen begeleiden zijn dezelfde als die in de schakelklas les geven. Hier is bewust voor gekozen en wel om twee redenen:

- deze docenten zijn deskundig
- deze docenten kennen de doorgestroomde leerlingen het best.

Wat het eerste punt betreft vinden wij het noodzakelijk dat docenten die Nederlands als tweede taal willen onderwijzen, daarin geschoold zijn. Deze scholing moet naast NT-2 (met betrekking tot het vak Nederlands en taal bij andere vakken), ook informatie over de culturele achtergronden van de leerlingen omvatten.

Het tweede punt kun je op twee manieren uitleggen. Dat is ook de bedoeling: de docenten kennen de leerlingen, de leerlingen kennen de docenten; er is een wederkerige relatie. Bij leerlingen die uit groepsculturen komen waar de onderlinge solidariteit een voorname rol speelt in het sociaal verkeer, is het belangrijk dat de docent bij de groep hoort en dat de leerlingen hem niet als buitenstaander zien. Hij moet als vertrouwenspersoon kunnen optreden, die voor hen en hun belangen opkomt. Om deze reden is het ook belangrijk dat er continuïteit in de begeleiding is, zodat een leerling in elke klas door dezelfde docent begeleid wordt.

De taak van de begeleider is als volgt te omschrijven:

- hij begeleidt en ondersteunt de leerling in de extra begeleidingsuren

- hij houdt contact met de mentor van de klas en de vakdocenten
  - hij bezoekt de rapportvergaderingen waar de leerling besproken wordt
  - hij brengt in bijzondere gevallen huisbezoek, eventueel samen met de mentor.
- De inhoud van de begeleiding betreft:
- het verder ontwikkelen van het Nederlands als tweede taal
  - de sociaal-pedagogische begeleiding.

Taalontwikkeling

Ter illustratie van de problemen die een anders-talige leerling kan tegenkomen geef ik u een tekst:

'Het is in het jaar 1535. Op een plein in de stad is een tribune gebouwd. Ook is een schuur opgericht. Enkele palen steken omhoog. Wat is er aan de hand? Er zullen pannen rechtgezet worden. Ze zijn in optocht door de stad naar het plein gebracht. De pannen zijn goed herkenbaar aan een geel overkleed en een hoge papieren muts. Daarop zijn vlammen en duivels getekend. Onderweg hebben allerlei mensen zich bij de stoet aangesloten. En nu stroomt het plein vol. Op de tribune nemen hoge geestelijken en rechters plaats. De opscheppers van het eten lezen nu de lijsten voor. Het publiek vangt flarden van zinnen op: «In naam van Zijne Koninklijke Majesteit... rechtzetten met vuur... bezittingen gaar...».'

Waarschijnlijk kunt u er geen touw aan vastknopen; dan heeft u dezelfde ervaring als mijn Vietnamese leerling. De tekst uit zijn geschiedenisboek luidde:

'Het is in het jaar 1535. Op een plein in de stad is een tribune gebouwd. Ook is een *schavot* opgericht. Enkele palen steken omhoog. Wat is er aan de hand? Er zullen *ketters terechtgesteld* worden. Ze zijn in optocht door de stad naar het plein gebracht. De ketters zijn goed herkenbaar aan een geel overkleed en een hoge papieren muts. Daarop zijn vlammen en duivels getekend. Onderweg hebben allerlei mensen zich bij de stoet aangesloten. En nu stroomt het plein vol. Op de tribune nemen hoge geestelijken en rechters plaats. De *gerechtsdienaars* lezen nu de *vonnissen* voor. Het publiek vangt flarden

van zinnen op: «In naam van Zijne Koninklijke Majesteit... te rechtstellen met vuur... bezittingen verbeurd verklaard...».

VOORKENNIS De onderstreepte woorden waren voor de leerling onbekend. Hij probeerde er een invulling aan te geven door middel van het beproefde recept: raden door naar de context te kijken. Toch kwam hij er niet uit. Dit had twee oorzaken:

- de tekst stond heel ver van zijn referentiekader en belevingswereld af
- de docent had (nog) niets over het onderwerp verteld, maar de tekst als huiswerk opgegeven 'om vast door te lezen'.

Aan de eerste oorzaak is weinig te doen; aan de tweede des te meer. Als je als docent een geschiedenisboek wilt gebruiken waar zulke teksten in voorkomen, moet je je realiseren voor welke problemen je deze leerlingen plaatst. Het minste wat je doen kunt is om vooraf enige verduidelijking te geven, zodat de leerling een beetje weet waar de tekst over gaat. Dat had in dit geval waarschijnlijk wel wat moeite gekost, maar in het voorbeeld van 'de Elfstedentocht' waren een of twee zinnen voldoende geweest. Het is moeilijk om docenten zover te krijgen dat ze zich gaan realiseren wat problemen voor buitenlandse leerlingen op kan leveren. Hieraan zijn bij ons al enkele studiemiddagen gewijd.

ZINSCONSTRUCTIES Naast het verklaren en leren van moeilijke woorden moet het uitleggen en oefenen van de zinsbouw aan de orde komen.

In een examentekst over discriminatie kwam de volgende, moeilijk te begrijpen zinsconstructie voor: 'Het maakt een groot verschil of opinies over een groep berusten op *een in de kern juist oordeel* dan wel zuiver op een vooroordeel.' Bij het voorlezen van deze zin door de leerling merkte ik al dat hij er niets van begreep; juist met de korte woorden 'op een in de' zat hij te hakkelen. Om de constructie van zo'n zinsgedeelte uit te leggen vraag ik dan naar woordsoorten en bij elkaar horende woorden. Toen de leerling eenmaal doorhad dat het lidwoord 'een' bij 'oordeel' hoorde en 'juist' daar een bijvoeglijk naamwoord bij was, begreep hij ook dat 'in de kern' een uitdrukking was die bij 'juist' hoorde. Je zou het dus ook zo kunnen zeggen: 'een oordeel dat in de kern juist is'.

In de volgende alinea stond nog zo'n constructie: '*...van de hier ten tonele gevoerde kamerverhuurder...*' Deze was nog moeilijker door de uitdrukking 'ten tonele voeren'. Nadat ik deze uitdrukking uitgelegd had, begreep de leerling dat er bedoeld werd: 'de kamerverhuurder waar hier over gesproken wordt...'

Degene die vragen bij deze tekst gemaakt had, was misschien beïnvloed door de stijl van de tekst. Hij gebruikte in de eerste vraag de constructie: '*...het door de auteur gemaakte onderscheid...*' De leerling had hier nu geen moeite meer mee, hoewel het woord 'onderscheid' ook niet zo gemakkelijk is. Maar dat was hij al vaker tegengekomen.

VERTALINGEN Een derde middel om de taalontwikkeling te stimuleren is de leerlingen vertalingen laten maken. U lacht? Toch werkt het. En wel naar twee kanten. Wij laten elke week een stukje Engelse tekst in het Nederlands vertalen. De leerling wordt gedwongen zich te realiseren wat er staat en is vervolgens genoodzaakt om dat in goed Nederlands weer te geven. Hierdoor begrijpt hij de Engelse tekst beter en leert hij om goede Nederlandse zinnen te formuleren.

Daarnaast is er nog een vierde middel. Dat is het lezen van Nederlandstalige jeugdboeken. Van zo'n boek maakt de leerling een korte samenvatting. Als het een boek is met een interculturele inhoud is het vaak mogelijk om via deze weg in gesprek te komen over eventuele problemen die door het leven in twee culturen teweeggebracht worden. Zo komen we dan bij de sociaal-pedagogische kant van de begeleiding terecht.

De sociaal-pedagogische begeleiding

Niet alleen bij het bespreken van gelezen boeken kun je ingaan op eventuele problemen van de leerlingen. Ook het lezen van een tekst over discriminatie en vooroordelen (zoals eerder beschreven) leent zich uitstekend voor een gesprek hierover. Toch is dit niet het grootste probleem waar deze leerlingen mee worstelen. Veel vaker is dit het in opstand komen tegen het ouderlijk gezag: een gevolg van het leven in twee culturen. Meisjes die niet naar de schoolavond mogen, jongens die geen of te weinig zakgeld krijgen, een pak slaag bij een slecht

rapport, het zijn allemaal dingen die veel voorkomen en waartegen de jongeren in opstand komen. Ze vergelijken hun eigen leefsituatie met die van hun allochtone klasgenoten of met het beeld dat ze daarvan hebben. Het kan zelfs zover komen dat ze van huis weglopen. Dan is goede begeleiding op school erg belangrijk; zowel voor henzelf als voor de school. In zo'n geval zoekt de begeleider contact met de maatschappelijk werker van de instantie waar door de leerling om hulp gevraagd is. De laatste moet je dan natuurlijk wel vertellen wat er aan de hand is. Meestal zie je het conflict aankomen, als je tenminste een goede band met de leerling hebt. Eerder in dit artikel heb ik al opgemerkt hoe belangrijk het is om een vertrouwensrelatie met deze leerlingen op te bouwen, waarvoor affiniteit met hen de belangrijkste voorwaarde is. Hoe doe je dat? Dit lukt alleen als je ze laat merken dat je waardering voor hun cultuur hebt en er wat van weet. We gaan af en toe bij hen op bezoek en maken een praatje over hun vroegere woonplaats en de omgeving daarvan. Een van de docenten is in Turkije geweest; een andere in Marokko. We bekijken elkaars foto's, terwijl we ons de thee met gebak goed laten smaken. We vertellen iets over onszelf en onze familie. Je moet er wel de tijd voor nemen, maar het loont de moeite.

Een andere kant van de sociaal-pedagogische begeleiding is het stimuleren van de leerling tot het kennismaken van de Nederlandse cultuur. Heel weinig allochtonen lezen Nederlandse kranten of tijdschriften; het kijken naar actualiteitenprogramma's op de televisie is een zeldzaamheid. Dit geeft deze leerlingen weer een achterstand bij het lezen en begrijpen van (meestal) actuele examenteksten. Deze gaan niet altijd over discriminatie en vooroordeel! De HAVO-examentekst van het afgelopen schooljaar had een algemeen onderwerp, waarvan waarschijnlijk gedacht werd dat iedereen ermee bekend was. De titel was: 'Homo ludens', de spelende mens. De inhoud bevatte de geschiedenis en de ontwikkeling van het (westerse) spelgoed. Het woord 'westers' zegt al dat het een cultuurbepaalde tekst was. Wat moet een Turkse of Vietnamese leerling denken van een teddybeer? Of van een meccanodoos? Waarschijnlijk speelden zij vroeger vooral buiten, met steentjes en met zand... Zo loop je als

allochtone leerling steeds weer tegen de cultuurverschillen op. Op zichzelf is cultuurverschil niet erg, als het maar geen beletsel vormt voor de schoolloopbaan. Hiermee moet rekening gehouden worden bij de keuze van een examentekst.

PAKKETKEUZE Een belangrijke kant van de begeleiding is ook de hulp bij het kiezen van een vakkenpakket of een vervolgstudie.

Voor veel buitenlandse ouders is de inrichting van ons onderwijs erg ondoorzichtig. Met het kiezen van een vakkenpakket bemoeien ze zich dan ook vrijwel nooit. Elke keer weer hoor je van een leerling: 'Mijn ouders zeggen dat ik het zelf maar moet uitzoeken.' Vaak is dan een gesprek hierover, eventueel met de decaan, zeer nuttig. Als begeleider heb je meestal een goed zicht op de mogelijkheden en interesses van een leerling. Een decaan heeft dat veel minder, zeker als hij de leerling niet in zijn lessen heeft.

Ook het kiezen van een vervolgopleiding is geen eenvoudige zaak, hoofdzakelijk omdat buitenlandse leerlingen daar te weinig van weten. Je ziet dan ook dat als er een naar de HEOO gegaan is, de anderen daar het volgend jaar ook allemaal heen willen. Dat zo'n opleiding ontzettend veel van je kennis van het Nederlands vraagt, merken ze later pas. En op deze opleidingen ontbreekt de extra begeleiding... In sommige gevallen ontraden we om die reden een gekozen vervolgstudie; dan helpen we de leerling bij het zoeken van een geschiktere opleiding. De vijf leerlingen die ik aanhaalde studeren Turks/Arabisch, Chinees, rechten en twee van hen wiskunde. Anderen zitten op een lerarenopleiding, de HTS of gaan na de HAVO nog op het VWO verder.

Deze intensieve begeleiding houdt niet in dat elke allochtone leerling bij ons een diploma haalt. De uitval is echter zeer gering. Onze aanpak vergt veel extra inspanning en organisatie-talent, maar het resultaat stemt tot tevredenheid.

Meer informatie over de begeleiding van anderstalige leerlingen vindt u in de brochure *Allochtone leerlingen in het voortgezet onderwijs, een handreiking voor de praktijk* (1989). Deze uitgave is te bestellen bij: Christelijk Lyceum Apeldoorn, Jachtlaan 108, 7323 EC Apeldoorn. f12,50 exclusief portokosten.